

BASİT USUL KALKIYOR

ALİ KIRAN (*)

- GİRİŞ

Öteden beri uygulanmakta olan götürü usulde vergilendirme yöntemine göre vergilendirilen mükelleflerden tahsil edilen vergi gelirlerinin gelir vergisi içindeki payının binde 8'lerde olması ve 01.01.1999'dan itibaren uygulamaya başlanılan basit usulde vergilendirme yöntemine göre vergilendirilen mükelleflerden tahsil edilen vergi gelirlerinin gelir vergisi içindeki payının binde 2'lere kadar düşmesi küçük mükelleflerin vergilendirilme yönteminin bir kez daha değiştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

4369 sayılı Kanunla yapılan düzenlemelerle mükelleflerin gerçek gelirlerinin tamamının vergilendirilmesi amaçlanmış ve bu bağlamda Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan götürü vergilemeye ilişkin bütün hükümler kaldırılmıştır. Bu çerçevede ticari ve mesleki kazancın tespitinde uygulanmakta olan götürü usul yürürlükten kaldırılmış ve 01.01.1999 tarihinden geçerli olmak üzere bu düzenlemelerin yerine basit usulde vergilendirme esası getirilmiştir. Daha önceki sistemden farklı olarak, götürü usuldeki mükellefiyete ilişkin şartları taşıyan mükellefler için basit usul uygulamaya konulmuş, ancak bu mükellef grubuna da belge alıp verme zorunluluğu getirilmiştir.

Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, belge düzeninin yerleştirilmesi ve vergilendirilmede gerçek kazancın esas alınmasının sağlanması gerekçeyle götürü usul kaldırılıp yerine basit usul sistemi

getirilmiştir. Vergi sistemimizde götürü usulde vergilendirme kaldırılınca, ticari hayatta '*bir mükellefin maliyeti, diğerinin hasılatıdır*' prensibinden hareketle belge alınıp verileceği ve böylece belge düzeninin yerleşeceği öngörülmüştü. Bunun sonucu olarak, yapılan harcamalar için belge alınacak, bu da hasılatı ve nihai olarak beyan edilecek matrahları artıracaktı. Ancak, beklenen bu fayda sağlanamadığı gibi geçen 7 yıllık uygulamada, götürü mükellefiyete nazaran basit usul önemli ölçüde vergi kaybına neden olmuş; belge düzeninin yerleşmesine olumlu katkısı beklenirken, bilâkis belge düzeninin işleyişinin daha da bozulmasına yol açmıştır.

Yaklaşık 800 bin mükellefin yararlandığı basit usulde vergileme de defter tutma yükümlülüğünün olmaması; kayıt tutulması, belgelerin muhafazası, beyannamelerin düzenlenmesi gibi konuların meslek odaları tarafından yürütülmesi; KDV mükellefiyetinin bulunmaması; gelir vergisi tevkifatı yapma zorunluluğunun olmaması ve geçici vergi ödenmemesi gibi hususlar basit usulde mükellefiyeti cazip kılmıştır.

Diğer taraftan yukarıda da belirtildiği üzere basit usulden beklenen bir başka amaç da mükelleflerin gerçek gelirlerinin vergilendirilmesi idi. Belge düzeninin sağlanmamış olması nedeniyle bu anlamda da olumlu bir sonuç alındığını söylemek mümkün değildir. Her ne kadar basit usulde vergilendirme ile Devlet bu alandaki vergi gelirlerini arttırmayı amaçlamamış olsa da bu konudaki rakamsal gerçekleştirmeleri irdelemek basit usulün sonuçları hakkında bizleri aydınlatacaktır.

Ülkemizde 2005 Aralık itibarıyla basit usule tabi 792.706 adet mükellef bulunmaktadır. 2005 yılı bütçe

(*) Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

gerçekleşmelerine göre 2005 yılında 107.622.000 YTL basit usulde gelir vergisi tahsilatı yapılmıştır. Buna göre basit usule tabi her bir mükellef yıllık olarak ortalama 135 YTL gelir vergisi ödemiştir.

Ancak kayıtdışılığın azaltılarak vergi adaletinin sağlanması ve vergi gelirlerinin artırılması amacıyla getirilen bu sistem söz konusu amaçları gerçekleştirmediği gibi zaman zaman tersi sonuçlara yol açmıştır. Yazımın başında belirttiğimiz gibi, basit usulden önce uygulanan götürü usulde vergilendirilen mükelleflerden tahsil edilen vergi gelirlerinin gelir vergisi içindeki payı binde 8'ler civarında gerçekleşirken basit usulde bu oran binde 2 civarlarına düşmüş olduğu dikkate alındığında sistemin belge düzenini iyileştirmediği gibi vergi adaletini de sağlamadığı ortaya çıkmıştır.

2-BASİT USULUN YERİNE YAPILACAK DÜZENLEME

Gelir İdaresi Başkanlığı ile Gelirler Politikaları Genel Müdürlüğünce ortaklaşa yürütülen ve 2007 yılında yasalaşması beklenen tasarıda gelir vergisi sisteminde çok önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişikliklerden birisi de basit usulde vergileme sisteminden vazgeçilmesidir. Yeni tasarıda yaklaşık 800 bin esnafı ilgilendiren basit usulde vergilemeden tamamen vazgeçilmekte ve basit usulde vergilendirilen esnafın 4 ayrı kategoriye ayrılarak vergilendirilmesi düşünülmektedir.

Gelir Vergisi Kanun tasarısında; şu andaki uygulamada ticari kazancı basit usule göre vergilendirilen mükellefler dört gruba ayrılıyor:

- 1- Vergiden muaf esnaf
- 2- Küçük esnaf
- 3- Stopaj yoluyla vergilendirilecek küçük esnaf
- 4- Şehiriçi yolcu taşıma aracı işletenler

2.1-Vergiden Muaf Esnaf

Uygulanmakta olan esnaf muaflığı kapsamı biraz daha genişletilmektedir. Buna göre;

- Bir iş yeri açmaksızın gezici olarak ve doğrudan doğruya tüketiciye iş yapan hallaç, kalaycı, lehimci, musluk tamircisi, çilingir, ayakkabı tamircisi veya boyacı, berber, nalbant, fotoğrafçı, odun ve kömür kırıcısı, çamaşır yıkayıcısı ve hamallar gibi küçük sanat erbabı;

- Köylerde küçük esnaflık kapsamına girmeyen her türlü sanat işleri ile uğraşanlar,

- Hayvanla veya bir adet hayvan arabası ile nakliyecilik yapanlar ile zirai faaliyette kullanılan hayvan, hayvan arabası, motor, traktör gibi vasıtalar veya sandallarla nakliyeciliği mutat hale getirmeksizin ara sıra ücret karşılığında eşya ve insan taşıyan çiftçiler,

- Evlerde kullanılan dikiş, nakış mutfak robotu, ütü ve benzeri makine ve aletler hariç olmak üzere, muharrik kuvvet kullanmamak ve dışarıdan işçi almamak şartıyla; oturdukları evlerde imal ettikleri havlu, örtü, çarşaf, çorap, halı, kilim, dokuma mamulleri, örgü, dantel, her nevi nakış işlerini ve her nevi turistik eşya, hasır, sepet, süpürge, paspas, fırça, yapma çiçek, her nevi pul, payet, boncuk işleme, tığ örgü işleri, ip ve urganları, tarhana, erişte, mantı gibi ürünleri işyeri açmaksızın satanlar,

- İlk madde ve yardımcı malzemenin verilerek yaptırılan üretim veya imalatlar için ödenen hizmet bedelleri dâhil, satın aldıkları malları olduğu gibi veya işledikten sonra satanların yıllık alımları tutarı 8.000 YTL 'yi; bunların dışındaki işlerle uğraşanların bir yıl içinde elde ettikleri gayri safi iş hâsılatı 4.500 YTL 'yi, söz konusu işlerin birlikte yapılması halinde, yıllık satış tutarı ile iş hâsılatı toplamı 9.000 YTL 'yi aşmayanlar, vergiden muaf kabul edilmektedir.

Esnaf Muaflığından yararlanacak olanlar "esnaf muaflığı belgesi" alacaklar ve işlemlerinde bu belgeyi ibraz edecekler.

2.2-Küçük Esnaf

Aşağıda yazılı şekil, suret ve sayılan koşulların tamamına uygun olarak çalışan esnaf küçük esnaf sayılır;

- Kendi işinde bilfiil çalışanlar veya işinin başında bulunanlar,

- İşyeri mülkiyetinin iş sahibine ait olması halinde emsal kira bedeli, kiralanmış olması halinde yıllık kira bedeli toplamı Büyükşehir belediye sınırları içinde 3.000 YTL, diğer yerlerde 2000 YTL 'yi aşmayanlar,

- Ticari, zirai veya mesleki faaliyetler dolayısıyla gelir vergisi mükellefi olmayanlar,

- İlk madde ve yardımcı malzemenin verilerek yaptırılan üretim veya imalatlar için ödenen hizmet bedelleri dâhil, satın aldıkları malları olduğu gibi veya işledikten sonra satanların yıllık alımları tutarı 32.000 YTL 'yi; bunların dışındaki işlerle uğraşanların bir yıl içinde elde ettikleri gayri safi iş hâsılatı 18.000 lirayı, söz konusu işlerin birlikte yapılması halinde, yıllık satış tutarı ile iş hâsılatı toplamı 36.000 YTL aşmayanlar.

Küçük esnaf sayılan ve özel vergileme rejimine tabi tutulacak kişiler bu vergilendirme yönteminden yararlanabilmek için tarha yetkili vergi dairesinden "Küçük Esnaf Vergileme Belgesi" almak zorundadır.

Küçük Esnaf Vergileme Belgesini alan mükellefler, takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarının;

- Büyükşehir belediye sınırları içinde (mücavir alan sınırları dâhil) faaliyette bulunanlar için 2 Katı,
- Diğer yörelerde faaliyette bulunanlar için 1, 5 katı,
- Kalkınmada öncelikli yörelerde faaliyette bulunanlar için 1 katı olarak belirlenecek matrahlar üzerinden, gelir vergisi ödeyeceklerdir.

Ayrıca, küçük esnafın yıllık alımları tutarını aşmayacak şekilde; satın aldıkları mallara ilişkin belge tutarının %10'u, münhasıran kar hadleri emsallerine nazaran bariz şekilde düşük olarak tespit edilen mallar için %5'i izleyen yılda vergiye matrah olacak tutardan indirilecektir.

2.3-Stopaj Yoluyla Vergilendirilecek Küçük Esnaf

Aşağıda yazılı olan ve küçük esnaf sayılan;

- Bir işyeri açmaksızın münhasıran gezici olarak milli piyango bileti satanlar,
- 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna göre gerçek ve tüzel kişilerin mallarını iş akdi ile bağlı olmaksızın bunlar adına kapı kapı dolaşmak suretiyle tüketiciye satanlar,
- Motorlu nakil vasıtası kullanmamak şartı ile her nevi hurda maddeyi evlerden veya umuma açık yerlerden toplayarak veya ticari işletme dışındaki yerlerden satın alarak bu malların ticareti ile uğraşanlara satanlar, faaliyet gösterdikleri yerin tarha yetkili vergi dairesinden "Stopaj Yoluyla Vergilendirilecek Küçük Esnaf Belgesi" almaları suretiyle ve stopaj yoluyla vergilendirilir. Bu şekilde stopaj yoluyla vergilendirilen mükellefler başka bir vergiye tabi olmayacaklardır.

2.4-Şehiriçi Yolcu Taşıma Aracı İşletenler

Şehir içi taşıma araçlarını işletenlerin ödeyecekleri yıllık gelir vergisinin matrahı; söz konusu araçların; 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na göre kurulan il trafik komisyonlarınca vergilendirme dönemi içinde belirlenen, ticarî plaka ve çalıştıkları hatlara ilişkin hat bedelleri toplamın %10 'dur. Kısmen faaliyette bulunan yıllarda bu tutar faaliyette bulunulan süreye göre hesaplanır. Birden fazla aracı bulunanlar için bu tu-

tar her bir araç için ayrı ayrı, müşterek sahiplik halinde ise her bir ortak için hissesi esas alınarak hesaplanacaktır.

Yukarıdaki paragrafta yer alan hükme göre belirlenecek matrahın yarısını aşmamak üzere; Şehir içi taşıma araçlarını işletenler bu araçların sürücü ve muavinleri için ödedikleri ücret, vergi ve sigorta primleri ile bu araçları kiralamak suretiyle işletenler ödedikleri kira bedellerini bu tutardan indireceklerdir.

Şehir içi taşıma araçlarını işletenler, mal ve hizmet alımlarına ilişkin belge tutarı toplamının %10'unu, 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na göre kurulan il trafik komisyonlarınca vergilendirme dönemi içinde belirlenen, ticarî plaka ve çalıştıkları hatlara ilişkin hat bedelleri toplamın %10 'una isabet eden tutarın %25 ini geçmemek üzere izleyen yılda vergiye matrah olacak tutardan indirebileceklerdir.

3-SONUÇ

Yakın zamanda kanunlaşması beklenen Gelir Vergisi Kanun Tasarısına göre, basit usulde ticari kazancın tespiti uygulamasına son verilerek, şu anda yürürlükte olan ve basit usule tabi olan mükellefler, vergiden muaf esnaf, küçük esnaf, stopaj yoluyla vergilendirilecek küçük esnaf ve şehir içi araç işletenler şeklinde sınıflandırmaya tabi tutularak belirli kriterler de dikkate alınmak suretiyle vergilendirilmesi planlanmaktadır.

Yukarıda yapılan sınıflandırmalara dahil olmayan ve satın aldıkları malları olduğu gibi veya işledikten sonra satanların yıllık alımları tutarı 32.000 YTL 'yi; bunların dışındaki işlerle uğraşanların bir yıl içinde elde ettikleri gayri safi iş hâsılatı 18.000 lirayı, söz konusu işlerin birlikte yapılması halinde, yıllık satış tutarı ile iş hâsılatı toplamı 36.000 YTL aşanlar gerçek usulde vergilendirileceklerdir.

Yeni sistemin, basit usule göre kapsamlı da olsa ve vergilendirmede bazı standartlar getirse de çağdaş bir vergilendirme sistemine uygun olmadığı ortadadır. Yapılacak değişikliklerle, bu yöntemin tamamen terk edilmesi suretiyle işletme hesabı rejimine geçmek, kontrollü beyanname usulünü yerleştirmek veya mevcut düzenlemeleri ayrı bir oto kontrol müessesesi ile desteklemek gerekmektedir. Aksi takdirde basit usulde vergilemenin terk edilmesinin gerekçesi olarak görülen kayıt dışılık, mükellefin gerçek gelirinin vergilendirilememesi ve belge düzeninin yerleştirilememesi gibi sorunlar yeni sitemde de devam edecektir.